

KS. MAREK T. ZAHAJKIEWICZ – LUBLIN

MIEJSCE BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH W KULTURZE. WPROWADZENIE DO SYMPOZJUM

O bibliotekarzach mówi się zazwyczaj jako o działaczach kultury, a samą instytucję bibliotek wiąże się również z kulturą. To uzasadnia podjęcie przez nas zagadnienia zawartego w tytule niniejszej wypowiedzi. W rozwinięciu tematu postaramy się w formie skróconej naszkicować 3 elementy:

- czym jest kultura (jak ją definiujemy)?
- czym jest biblioteka (kościelna)?
- jaka jest wzajemna relacja między kulturą a biblioteką?

Jednym z częściej używanych terminów w języku potocznym jest *kultura*. Jednak w tym wypadku jej rozumienie jest często jednoaspektowe i bardzo spłycone. Na przykład kulturę utożsamia się ze sposobem bycia, z grzecznością. Przez kulturę potocznie rozumie się czasem wykształcenie, czytelnictwo, uprawianie sportu, kino, teatr, zespoły artystyczne, ład moralny, atmosferę panującą w jakimś środowisku. Można by jeszcze mnożyć takie jednoaspektowe, a czasami spłycone pojmowanie tego terminu. Ponadto ostatnimi laty pewne kręgi ateistyczne słowo *kultura* wprost przeciwstawiają religii. Na skutek tego rodzi się konieczność dania odpowiedzi na pewne pytania. Pierwsze z nich dotyczy właściwego zdefiniowania pojęcia kultura. Kolejne z nich dotyczy określenia miejsca w kulturze dla bibliotek. Przede wszystkim musimy uświadomić sobie, pomijając wyżej wskazane określenia, że w nauce istnieje sporo definicji kultury. Zaznaczmy od razu, że żadna z tych definicji nie uzyskała powszechnego uznania. Nie miejsce tutaj na analizowanie wszystkich, a nawet przynajmniej ważniejszych definicji. Jednak warto przytoczyć jedną definicję obszerniejszą i dla kontrastu jedną zwięzłą, ale jak się wydaje mieszczące istotne elementy pojęcia kultury. W poszukiwaniu obszernej definicji *kultury* sięgnijmy do dokumentu magisterium Kościoła, a zawartego w jednym z rozdziałów Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym (*Gaudium et spes*) Soboru Watykańskiego II. Należy

sądzić, że cały ten rozdział¹ jest najbardziej zasadniczym opracowaniem na temat kultury w oficjalnych wypowiedziach Kościoła. Ponadto omówiono tutaj m.in. chrześcijańską teorię kultury, stosunek ogólnej kultury humanistycznej do kultury religijnej, oraz zaznaczono wkład Kościoła w osiągnięcia kultury ogólnoludzkiej. W tym dokumencie znajdujemy eklektyczną definicję kultury. Brzmi ona: „Mianem kultury w sensie ogólnym oznacza się wszystko, czym człowiek doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała, stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę; czyni bardziej ludzkim życie społeczne tak w rodzinie, jak i w całej społeczności państwowej przez postęp obyczajów i instytucji; wreszcie w dziełach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wielkie doświadczenia duchowe i dążenia na to, aby służyły one postępowi wielu, a nawet całej ludzkości”². W powyższej definicji zawarte są takie elementy jak: doskonalenie człowieka, opanowanie świata przez poznanie i pracę, postęp w życiu, wreszcie zachowanie i przekaz tych doświadczeń służących całej ludzkości.

Książd prof. Czesław Bartnik zastanawiając się nad tymi słowami napisał: „Kultura to ucłowieczenie życia. Jest to humanizacja i personalizacja bytu ludzkiego i świata. Jest to dążenie – z pewnymi skutkami – do amelioracji fenomenu ludzkiego oraz rzeczywistości w relacji do centrum osoby ludzkiej”³. Natomiast krótkie zdefiniowanie pojęcia kultury znajdujemy w Słowniku języka polskiego: „Kultura to całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie”. W tym słowniku w dalszej kolejności jest określenie kultury ducha: „Kultura duchowa to ogół dzieł naukowych, literackich i dzieł sztuki tworzących dorobek ludzkości w danym okresie historycznym”⁴. W kontekście tego co wyżej powiedziano rodzi się pytanie o miejsce bibliotek kościelnych w kulturze? W *Encyklopedii Katolickiej* znajdujemy dość obszerne hasło poświęcone bibliotekom kościelnym⁵. Zaraz na jego wstępie podano w sensie szerszym definicję tego typu bibliotek, określając je jako: „utrzymywane przez państwo, związki lub instytucje społeczne dla kształcenia duchowieństwa i podnoszenia kultury religijnej w społeczeństwie”. Zgodnie z tą definicją biblioteka kościelna jawi się więc jako instytucja włączająca się w szerzenie kultury. Jednak należałoby powyższą definicję nieco uzupełnić o szerzenie nie tylko kultury religijnej, ale również kultury szeroko pojętej. Bowiem biblioteki kościelne w dawnych wiekach były jedynymi

¹ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Gaudium et spes*, rozdz. 2, p. 53-62.

² Tamże, nr 53.

³ Cz. Bartnik, *Kultura*, w: *In te Domine speravi. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Arcybiskupowi Bolesławowi Pylakowi Metropolicie Lubelskiemu*, red. Cz. Bartnik, H. Langkamer, K. Gózdź, Lublin 1996, s. 24.

⁴ *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1978, s. 1083.

⁵ R. Nir, L. Grzebień, *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, kol. 497-510.

placówkami tego rodzaju, ale również aktualnie są uzupełnieniem sieci bibliotek państwowych. W tym ostatnim wypadku należy mieć na uwadze głównie biblioteki większe, np. uniwersytetów katolickich, czy innych katolickich zakładów naukowych i oświatowych gromadzących zbiory przekraczające ramy książki wyłącznie religijnej. Chociaż i dzisiaj w Polsce, kiedy zamyka się mniejsze biblioteki państwowe, biblioteka parafialna staje się uzupełnieniem sieci bibliotek ogólnopaństwowych. Tak więc biblioteki kościelne włączają się w kulturę szeroko pojętą, ale przede wszystkim mają swoje ulokowanie w działalności Kościoła – w jego misji.

Mówiąc o funkcjach i zadaniach bibliotek kościelnych warto skupić się nad trzema zagadnieniami:

1. Należy spojrzeć na nie jako na instytucje mające swoje miejsce zarówno w działalności duszpasterskiej Kościoła jak i w kulturze.

2. Musimy sobie uświadomić ich stan aktualny i wynikającą z tego troskę o ich uporządkowanie.

3. Będzie również pożyteczną rzeczą dostrzeżenie funkcjonowania bibliotek kościelnych na przestrzeni wieków.

Tak zostało uporządkowane spotkanie bibliotekarzy kościelnych mające miejsce w dniach 28-29 września 2004 roku. Mianowicie tak rozplanowano wszystkie wystąpienia prelegentów.